

Josep M. Pons Guri i la Gran Enciclopèdia Catalana

MAX CAHNER

El 1964 el ministre de la governació de la dictadura, el general Camilo Alonso Vega, ordenà la meua expulsió de l'estat espanyol per les meves activitats catalanistes,¹ quan ja feia més de dos anys que s'havien publicat els primers llibres d'Edicions 62. Aquesta editorial, que vaig crear, juntament amb Ramon Bastardes, gràcies a la col·laboració econòmica, discreta, però no escassa, del meu pare, havia tingut una arrancada brillant, amb l'èxit, de crítica i de vendes, d'alguns dels primers llibres publicats: com, entre altres, *Nosaltres els valencians* de Joan Fuster, *Els altres catalans* de Francesc Candel, el primer volum de *Catalunya dins l'Espanya moderna* de Pierre Vilar, *Poesia catalana contemporània* de Josep M. Castellet i Joaquim Molas o els primers números de "La Cua de Palla", la col·lecció de novel·la policíaca que dirigia Manuel de Pedrolo. Tanmateix, vaig adonar-me que una decisió arbitrària, com la meua expatriació forçada, feia molt difícil la continuïtat d'una petita empresa, que només es podia finançar per la confiança que la meua família havia posat en mi.

Fou així que, des del meu exili de Perpinyà, vaig imaginar i vaig esbossar un primer projecte de la *Gran Enciclopèdia Catalana*. No pensava pas en una enciclopèdia tan "gran" com va acabar essent, però sí que creia que havia cobrir, no solament una informació el més completa possible relacionada amb Catalunya, sinó que havia de respondre a les necessitats d'informació universal en totes les matèries i de tots els temps, de manera que a un ciutadà català no li calgués de consultar una altra enciclopèdia, si la qüestió que li interessava no era específicament catalana. Això, pensava jo, que havia d'ampliar el mercat potencial i, sobretot, permetia que entrés més fàcilment en el circuit

1. Em vaig acabar de convèncer de l'arbitrarietat de la meua expulsió, quan vaig conèixer les raons que el general Alonso Vega va donar com a resposta a l'aleshores bisbe d'Oviedo, Vicent Enrique

i Tarancon, que havia escrit al ministre per interessar-se per la meua situació: «*El súbdito alemán don Max Emanuel Cabner ha sido expulsado de España por comportarse como un mal español.*»

de les vendes per fascicles o per subscripció, de finançament previsiblement més assumible. I així és com el projecte de la *Gran Enciclopèdia Catalana* començà d'articular-se des del mateix 1965. L'estructura de l'obra fou elaborada per un equip d'especialistes dirigit per Jordi Carbonell durant tres anys, i el 1968 començaren a publicar-se els fascicles del primer volum, es completà a mitjans de l'any següent.

Per a les matèries científiques o humanístiques no específicament catalanes el país comptava amb prou especialistes i prou competents per tal aconseguir el més alt nivell possible de qualitat i modernitat i, alhora, d'equilibri i de coherència general del conjunt de la informació en aquests camps. En moltes de les àrees del coneixement de la realitat catalana, com la lingüística, l'etnografia, les ciències naturals, la història de la ciència, la història de l'art, de la música, de la literatura, de la filosofia i de la religió, i encara moltes altres, existia una base bibliogràfica suficient, tot i notables llacunes, i excel·lents especialistes disposats a embarcar-se en aquella apassionant aventura enciclopèdica, que, al nostre nivell i en la nostra època, en alguna cosa devia semblar-se, si més no per l'entusiasme que generà, a la mítica *Encyclopédie, ou Dictionnaire raisonné des Sciences, des Arts et des Métiers*, dirigida per Diderot en ple segle XVIII.

Però, amb tot, algunes de les llacunes no podien ésser obviades sense renunciar a una part significativa dels objectius proposats. Per exemple, calia superar la visió "regionalista" de la realitat catalana, que feia que, malgrat les grans paraules i les bones intencions, l'àmbit geogràfic, històric, cultural, fins i tot, lingüístic i, sobretot, humà no ultrapassava les estrictes fronteres del Principat, sinó era de manera simbòlica, perquè no fos dit, a tall d'apèndix. I, evidentment, només amb la integració dels millors especialistes dels territoris que la rutina havia fet considerar, en el millor dels casos, perifèrics, es pogué conjurar aquest perill. Aquest fou el paper que exerciren Joan Fuster des del País Valencià, Pere Verdaguer des de la Catalunya del Nord i Francesc de Borja Moll i el seu fill Francesc Moll i Marquès des de Mallorca, paper que no fou simplement consultiu o d'assessorament, sinó de plena responsabilitat executiva. Sense ells, hauríem tingut una enciclopèdia potser menys gran, però segur que menys catalana.

Hi havia, però, un altre aspecte del contingut pròpiament català de la *Gran enciclopèdia catalana* que vaig creure que calia no oblidar. Era evident que trigariem, si més no, una generació a tornar a fer una tasca semblant de pedagogia "nacional" com la que ens proposàvem, però també de recuperació d'un llenguatge jurídic i polític propi, aspecte, aquest darrer, que cap dels historia-

dors, juristes i lingüistes des de la Renaixença ençà s'havia plantejat.² Era una tasca difícil, perquè els historiadors del dret català havien estudiat en profunditat i amb extraordinària competència el nostre dret medieval i les doctrines jurídiques i polítiques dels juristes anteriors al segle XVIII i havien oblidat que al país (inclòs el País Valencià, que es quedà sense dret propi el 1707) continuà mantenint una estructura político-jurídica subjacent a la Nova Planta, que es mantingué fins a la uniformització originada per les diferents constitucions jacobines del segle XIX. Aquests aspectes “terminològics” de la nostra història i el desconeixement de què havien estat objecte per part de polítics i estudiosos del dret des de la Renaixença, Josep M. Pons Guri n'ha estat sempre conscient, i és a ell que vaig recórrer per tal d'elaborar un veritable diccionari de terminologia jurídica, rigorós i basat en el coneixement documental de la terminologia històrica i del sentit precís de cada terme en cada moment històric i anar-lo incorporant així al lloc corresponent de l'enciclopèdia. I tot això, al marge de la seva inestimable col·laboració en tots els altres aspectes del dret català, històric i vigent, de la història de les institucions polítiques i del pensament i de la ciència jurídica a Catalunya, de la geografia històrica de la Catalunya medieval i moderna, de la història de la marina catalana, de bona part de la geografia i de la història local i comarcal del territori comprès de les terres de marina entre Arenys i Lloret, i les terres interiors entre la Selva i el Montseny, és a dir, de tot el país, la documentació secular del qual es guarda a l'Arxiu Històric d'Arenys de Mar, que sota la seva direcció ha esdevingut un privilegiat centre de tota mena d'investigacions històriques.

2. En aquest punt, la *Gran Enciclopèdia Catalana* ha tingut, de moment, poca incidència. Tenim *alcaldes*, *regidors*, *ajuntaments*, en alguns indrets, pocs fora del País Valencià, en virtut dels decrets de Nova Planta que Felip V ens imposà entre 1707 i 1716, i, sobretot, per les lleis uniformadores dels governs constitucionals del segle XIX; tenim *consellers* i no *ministres* (com als estats federats o autònoms del nostre entorn geogràfic),

perquè el govern provisional de la República Espanyola féu transformar la República Catalana que Macià proclamà el 14 d'abril de 1931 en Generalitat de Catalunya; si no és en el camp de la cultura (i sembla que, fins i tot en aquest àmbit, *la Bàltica s'ha glaçat*) les nostres institucions de govern, cossos armats de policia, organismes públics generals i, fins i tot, la llengua són *autonòmics* i no *nacionals*.